

Vývoj indikátorů nerovností v ČR

Drahomíra Dubská

Jan Zeman

Prezentace na zasedání Rady vlády pro udržitelný rozvoj,
9. listopadu 2015, Praha, Lichtenštejnský palác

Obsah

- Nerovnosti – stručný globální pohled podle OECD
- Statistické možnosti sledování příjmových nerovností v ČR (statisticko-matematický aparát)
- Decilové rozdělení příjmů domácností v ČR a hlavní poznatky
- Výsledky indikátorů příjmové nerovnosti
 - Porovnání s EU roky 2005, 2009 a 2014
 - Detailní odlišnosti
- Závěry

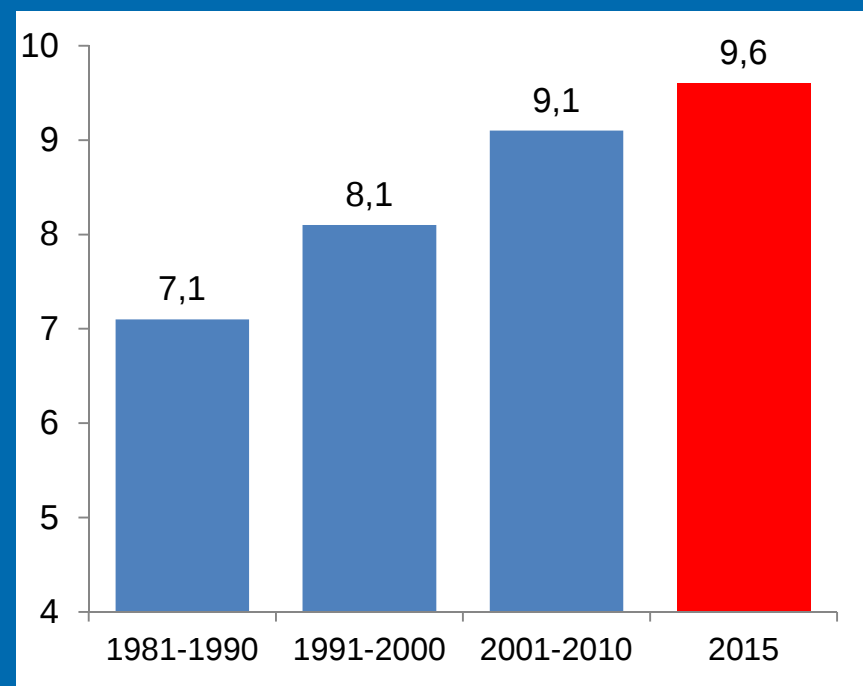
Zdrojem dat jsou údaje ČSÚ, OECD a databáze Eurostatu, pokud není uvedeno jinak

Nerovnosti – pohled OECD

Může vést rychlejší hospodářský růst rozvíjejících ekonomik oproti průměrnému tempu rozvinutých ekonomik (členských zemí OECD) k postupnému snižování nerovností?

- V 90. letech – 12 rozvojových zemí s růstem HDP převyšujícím více než dvojnásobně průměrný růst členských zemí OECD, ale v období 2000-2010 již 83 zemí → „přesunuje se“ bohatství?
- Nerovnost podle indikátoru příjmové chudoby přitom stoupla na historické maximum – v průměru zemí OECD byly příjmy desetiny nejvýše příjmových domácností větší 9,6krát než příjmy desetiny nejnižší příjmových domácností

Převýšení horního příjmového decilu nad dolním příjmovým decilem (průměr vzorku zemí OECD s dosažitelnou délkou čas. řad)

Zdroj: OECD

Nerovnosti – pohled OECD

Dopady nerovností nejen na sociální soudržnost, ale i na hospodářský růst - závěry OECD:

- **Příjmová nerovnost narůstá v „dobrých“ i ve „špatných“ časech** (příčiny)
- **Nárůst nestandardních pracovních úvazků** (dočasné a zkrácené úvazky) sice vytváří pracovní příležitosti, ale také zvyšuje nerovnosti (příklady)
- **Zaměstnanost žen jako brzda rostoucí nerovnosti** – díky postupně se zužujícímu rozdílu oproti mužům v rozšiřující se účasti žen na trhu práce, ve výši mezd a v kariérních možnostech
- **Vysoká koncentrace bohatství omezuje hospodářský růst** (vysvětlení)

Doporučení OECD: Měly by být navrhovány takové „balíčky“ politik v příslušných oblastech, „...které by řešily vysoké nerovnosti a podporovaly příležitosti pro všechny“; „...bohatí lidé i nadnárodní firmy musí nést svůj díl daňové zátěže“ → změna paradigmatu OECD?

Nerovnosti – situace v České republice

V relativně vysokém počtu indikátorů zaujímá ČR v mezinárodním srovnání přední místa jako země s relativně nízkými nerovnostmi

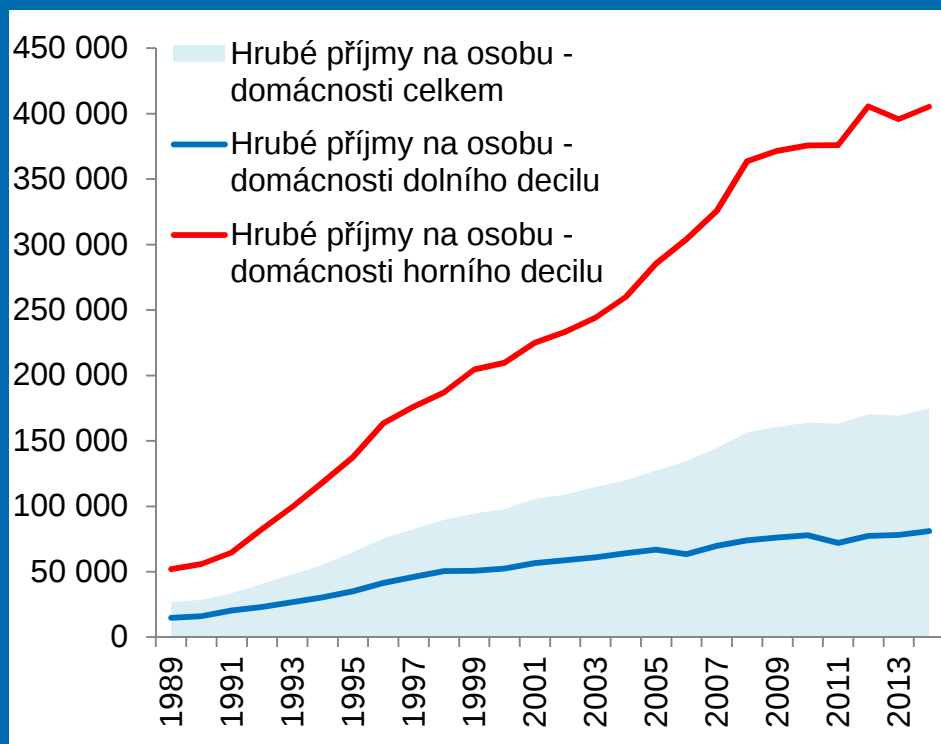
Avšak vývoj v delším časovém horizontu (1989-2014) podle prvních poznatků prováděné analýzy ukazuje značný růst nerovností v ČR

- „Rozevírající se nůžky“ mezi ročními hrubými (i čistými) peněžními příjmy na osobu u desetiny nejnižší- a desetiny nejvyšší příjmových domácností v ČR:

	Dolních 10 %	Horních 10 %
1989	14 728 Kč/os.	51 961 Kč/os.
2014	80 980 Kč/os.	405 461 Kč/os.

Zdroj: ČSÚ, rodinné účty

Vývoj hrubých peněžních příjmů na osobu v desetině domácností s nejvyššími a desetině domácností s nejnižšími příjmy (v Kč, za rok)

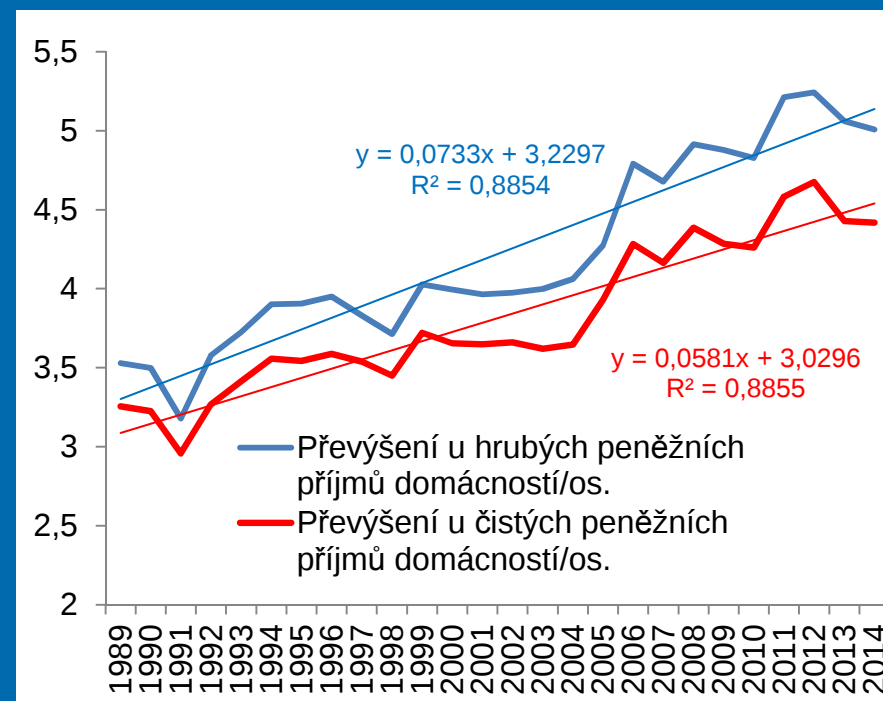
Nerovnosti v ČR – decilové příjmy

Za roky 1989-2014 stouply hrubé peněžní příjmy na osobu v domácnostech celkem podle dat z rodinných účtů **6,6krát** (čisté 6,5krát) a u desetiny nejnižše příjmových **5,5krát** (čisté 5,6krát), ale u desetiny nejvýše příjmových narostly **7,8krát** (čisté 7,7krát)

→ Odraz i v rostoucí nerovnosti (v převýšení horního decilu nad dolním):

- **Převýšení** hrubých příjmů na osobu v příjmově nejbohatších domácnostech nad příjmově nejchudších činilo v šetření SILC v roce 2014 v ČR podle srovnatelné metodiky OECD **6,9 : 1**
- Tento poměr byl nižší než kolik činil v 80. letech průměr v zemích OECD (7,1 : 1)
- Nelze však říci, že příjmová nerovnost v ČR je příznivá, neboť je patrný narůstající trend

Převýšení horního příjmového decilu nad dolním příjmovým decilem (vývoj 1989-2014)

Zdroj: ČSÚ, rodinné účty, vlastní propočty

Nerovnosti v ČR – decilové příjmy

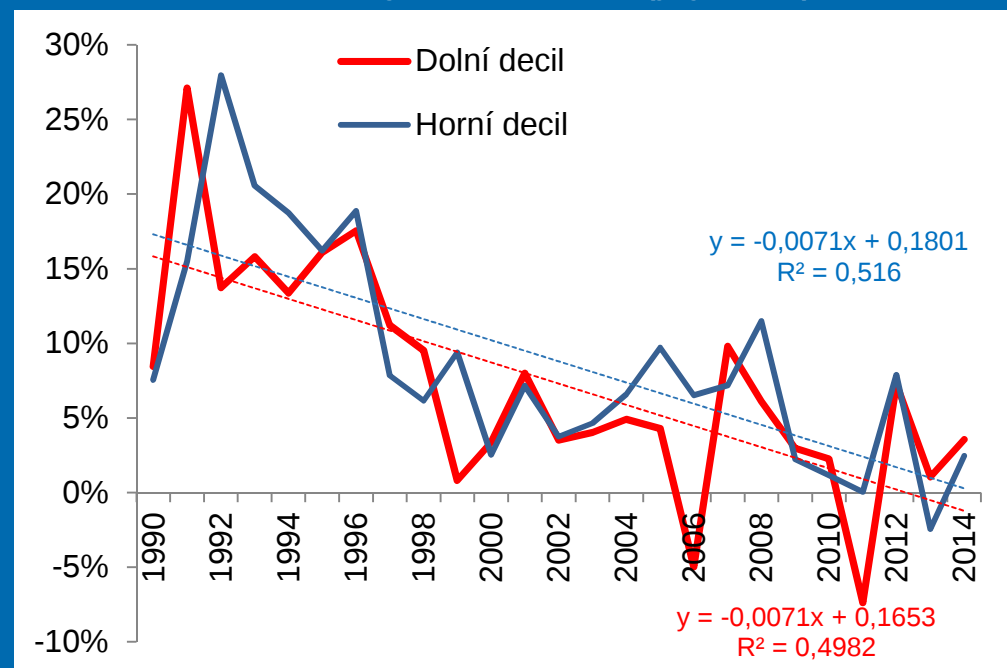
V obdobích poklesu ekonomiky jsou více „chráněni“ nízkopříjmoví, jejichž příjmy v těchto letech rostou rychleji než u vysokopříjmových:

1997-1998	+10,4 % y/y	+7,0 % y/y
2009	+ 3,0 % y/y	+2,2 % y/y
2012-2013	+ 4,2 % y/y	+2,7 % y/y

Konjunktura posiluje růst příjmů lidí v desetině nejvýšepříjmových

- Už v době federace se SR rostly v ČR příjmy v domácnostech příjmově nejbohatších oproti domácnostem příjmově nejchudších mírně rychleji (+17,4 % y/y proti +16,4 % y/y)
- Rychlejší však byl jejich růst také v průměru let 1993-1996, během let 1999-2003 a navazující silné konjunktury, ale i za volatilní roky 2010-2014

Vývoj hrubých peněžních příjmů/osobu v domácnostech krajních decilů (y/y v %)

Zdroj: ČSÚ, rodinné účty, vlastní propočty

Nerovnosti v ČR – vybrané indikátory

První poznatky z analýzy vybraných indikátorů – pozice ČR

Měřeno podíly na populaci v % nebo počty osob (příčiny rozdílů a posunů)

	2005		2009		2014	
	ČR	EU	ČR	EU	ČR	EU
■ Riziko příjmové chudoby*	10,4	16,4	8,6	16,4	9,7	17,2
■ Vysoce mater. deprivovaní	11,8	10,8	6,1	8,2	6,7	8,9
■ Přetrvávající příjm. chud.**	3,9	8,6	3,7	9,1	4,1	9,0
■ Domác. s nízkou int. práce	8,9	10,4	6,0	9,1	7,6	11,1
■ Gender gap***	23,4	17,7	25,9	17,2	22,1	17,4
■ Poměr 80/20	3,7	5,0	3,5	4,9	3,5	5,2
■ Gini index	0,261	0,306	0,251	0,305	0,256	0,310
■ Počty lidí v riziku příjmové chudoby nebo sociálního vyloučení (kumulace od 2008; v tis. osob)			-118	-2 006	-35	+4 180

Osoby, které si nemohou dovolit 4 z celkem 9 definovaných položek deprivace: platit za nájem a služby; mít doma teplo; čelit neočekávaným výdajům; jíst obden maso, ryby; týdenní dovolenou mimo domov; auto; autom. pračku; barevnou TV; telefon.

* Příjem nižší než 60 % mediánu ekviv. příjmu po sociálních transferech; ** Roky 2008 a 2013, riziko příjmové chudoby pro daný rok a alespoň dva roky ze tří předchozích let; ***Data Eurostatu za roky 2006 a 2013

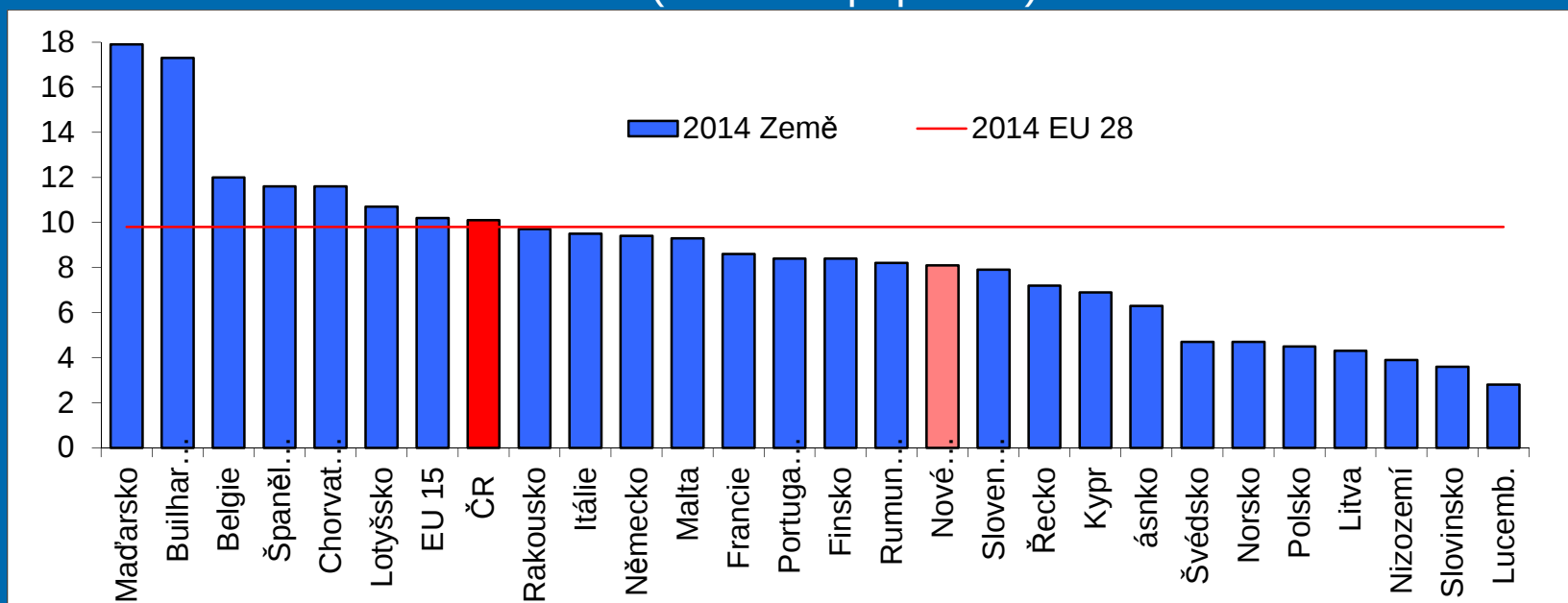
Nerovnosti v ČR – ohrožené skupiny

Přes příznivé výsledky pokud jde o nerovnosti v České republice se u některých sociálních skupin vyskytuje výrazně vyšší ohroženost, než která odpovídá úhrnným číslům za průřez populací

Jde především o ženy, děti a mladé lidi, starší lidi (zejména ženy), handicapované - podle hloubkové analýzy materiální deprivace a souvztažných indikátorů také např. o potenciální „dětskou chudobu“

→ impulsy pro sociální politiku země

„Dětská chudoba“ – podíl dětí do šesti let žijících v domácnostech s nízkou intenzitou práce (v % dané populace)

Nerovnosti v ČR – ohrožené skupiny

Sociálním vyloučením (tj. příjmovou chudobou a/nebo hmotnou nouzí a/nebo žitím v domácnostech s nízkou intenzitou práce) bylo v ČR podle SILC 2014 ohroženo **1 532 tis. osob**, tj. **14,8 % celkového počtu obyvatel** (v EU 24 %)

- z toho však dětí a mladých lidí do 18 let **19,5 %**, tj. 364 tis., a to **především chlapců** (198 tis. proti 165 tis.dívek)
- také u nejmenších dětí do 6 let je toto riziko vyšší než průměr za celou českou populaci (**16,7 %**, tj. 111 tis.)
- tato ohroženost dětí a mladých lidí se blíží co do počtu ohrožených osob počtu lidí ve věkové skupině **nad 55 let (410 tis.)**, kde je však relace podstatně nižší (**12,8 %** počtu obyvatele v této věkové skupině)
- výrazně **vyšší ohroženost žen nad 55 let (15,3 %)** proti ohroženosti mužů (9,9 %)

Nerovnosti v ČR – ohrožené skupiny

- U **vysoce materiálně deprivovaných** v ČR (6,7 % populace) je
 - nadprůměrný podíl takto ohrožených ve věkové skupině **do 18 let** (9,7 %, tj. 181 tis.), hlavně **chlapců** (10,1 %) oproti dívkám (9,1%)
 - u lidí **nad 55 let** jde o 171 tis. osob, z toho 106 tis. žen; „bída“ starých žen roste s jejich věkem (skupina 65+ let už 6 % oproti 3,8 % u mužů)
- „**Pracující chudoba**“ – lidé sice pracují, ale jejich příjem je pod hranicí rizika chudoby – 25-54 let 4 % (ženy 4,4 %)
- **Domácnosti s nízkou intenzitou práce** - výrazně nadprůměrný podíl lidí ve skupině **55-59 let** (16,8 %), a to zejména **žen**, kterých v nich žije téměř čtvrtina – 22,8 % (!); 18-24 let 9,4 % (muži 9,8 %), 25-54 let 6,2 %
- Pokud žije **starý člověk sám** a je muž, patří do 8,3% skupiny 65+ ohrožených příjmovou chudobou – je-li žena, analog. 16,8 %
- **Kvalita bydlení** (poddimeenzovaný prostor):

	ČR	EU
* „chudé“ domácnosti (počty osob),	44,7 %	30,3 %
v nich děti do 18 let	60,7 %	39,7 %

Závěr

- I přes velmi nízké disparity v ČR oproti EU u většiny indikátorů nerovnosti je patrná **významně rostoucí příjmová nerovnost** v dlouhodobém horizontu **(1989-2014)** - v roce 2014 podle SILC v ČR **převýšení** horního decilu příjmového rozdělení nad dolním **6,9:1**
- Nepříznivý vliv rostoucí příjmové nerovnosti na růst HDP, identifikovaný pro úhrn zemí OECD, nebyl v ČR podle prvních výsledků analýzy prokázán
- **V obdobích poklesu ekonomiky jsou nízkopříjmoví více „chráněni“** – jejich příjmy v těchto dobách rostou v ČR rychleji než vysokopříjmovým, u nichž se dynamizují spíše v konjunkturálních fázích →
→ **relativně dobře fungující sociální systém**
- I při nízkých celkových nerovnostech znepokojující disparity →
→ potřeba **adekvátních politik ve sféře rodinné a vzdělávací** (doporučení OECD pro výdaje z veřejných zdrojů pro rodiny s dětmi a mladé lidi), **sociálního bydlení, zaměstnanosti (minimální mzda), aj.**

Děkujeme za pozornost

drahomira.dubska@vse.cz
jan.zeman@vse.cz

drahomira.dubska@czso.cz
jan.zeman@czso.cz